

Hatip KUTLUCAN
Yerli Kontrol Memuru

1 - Ödenen zarar, ziyan ve tazminatların işle ilgili olması

2 - Ödemenin teşebbüs sahibinin kişisel kusurundan doğmamış olması

3 - Ödemenin mukavelenameye veya ilama veya kanun hükmüne dayanması gerekir.

Yukarıdaki şartları tek tek irdelemeye çalışalım.

1 - ÖDENEN ZARAR, ZİYAN ve TAZMİNATLARIN İŞLE İLGİLİ OLMASI:

Ödenen zarar, ziyan ve tazminatlar ticari kazancın elde edilmesi veya idame ettirilmesi ile ilgili olmalıdır. Başka bir ifadeyle kazanç ile ödeme arasında sebep-sonuç ilişkisinin olması gerekir. Yani kazanç ile ödeme arasında, gelirin idame ettirilmesi bakımından bir illiyet bağının olması gerekmektedir.

Dolayısıyla yapılan ödeme ticari faaliyetin normal akışı içinde cereyan etmelidir. Bu açıklamalar neticesinde, teşebbüs sahibinin iş ile ilgili olmayan, tamamen şahsi faaliyetinden doğan ödemelerin ticari kazancın tespitinde indirilecek giderler olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Diğer taraftan teşebbüs sahibince iş ile ilgili olarak elde edilen kazancın, bu iş ile ilgili olarak ödenecek tazminata değecek miktarda olması gerekir.

2 - ÖDEMENİN TEŞEBBÜS SAHİBİNİN KİŞİSEL KUSURUNDAN DOĞMAMIŞ OLMASI:

Gelir Vergisi Kanunu'nun 40/3 ve 41/5. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde, 40/3 maddesinde belirtilen "işle ilgili olmak şartıyla mukavelenameye veya ilama veya kanun emrine istinaden ödenen zarar, ziyan ve tazminatların "ticari kazancın tespitinde indirilecek giderler olarak tek başına kabul edilmemesi gerekir. Çünkü; Gelir Vergisi Kanunu'nun 41/5. maddesinde teşebbüs sahibinin suçlarından doğan tazminatların, indirilecek giderler olarak kabul edilmemesi istenilmektedir. Bu durumda ödenen tazminatların, indirilecek giderler olarak kabul edilebilmesi için bu tazminatların teşebbüs sahibinin kusurundan doğmamış olması gerekir. Diğer taraftan Gelir Vergisi Kanunu'nun 41/5. maddesinin parantez içi hükmünde "Akitlerde ceza şartı olarak derpiş edilen tazminatlar cezai mahiyette tazminat sayılmaz" denilmekle bu şekilde ödenen tazminatların gider yazılabileceği kabul edilmiş olmaktadır.

Bununla ilgili eleştirilerimiz yazımızın sonuç bölümünde açıklanacaktır:

3 - ÖDEMENİN MUKAVELENAMEYE VEYA İLAMA VEYA KANUN HÜKMÜNE DAYANMASI:

Bend hükmünden de anlaşılacağı üzere ödenen zarar, ziyan ve tazminatın mukavelenameye veya ilama veya kanuna dayanması gerekir. Aksi takdirde ödenen tazminatın gider olarak yazılması mümkün değildir. Diğer taraftan kanun maddesinde mukavele olması gerektiği belirtildiğine göre, taraflar arasında yapılacak mukavelenamenin (sözleşmenin) yazılı olması gerekir. Çünkü mali mevzuatta yapılan bir giderin mutlaka belgelendirilmesi gerekmektedir. (V.U.K. 228. maddesinde belirtilen şartlar dışında).

Dolayısıyla belgelere dayanmayan taraflar arasında sözlü olarak anlaşmaya varılan zarar, ziyan ve tazminatların muvazzaya yol açabileceğinden gider olarak kabul edilmesi mümkün olmamaktadır. Diğer taraftan taraflar arasında yapılacak sözleşmenin olaydan önce olması gerekir.

SONUÇ

Gelir Vergisi Kanunu'nun 40/3. maddesinde belirtilen zarar, ziyan ve tazminatların, ticari kazancın tespitinde indirilecek gider olarak kabul edilebilmesi için zarar, ziyan ve tazminatların; işle ilgili olması, ödemenin teşebbüs sahibinin kişisel kusurundan doğmamış olması ve bu zarar, ziyan ve tazminatların mukavelenameye dayandırılması gerekir. Bu şartların mevcudiyeti durumunda yapılan ödemeler kazancın tesbitinde doğrudan doğruya gider olarak indirilebilecektir.

Diğer taraftan Gelir Vergisi Kanunu'nun 41/5. maddesinin parantez içinde belirtilen "Akitlerde ceza şartı olarak derpiş edilen tazminatlar cezai mahiyette tazminat sayılmaz" hükmünden mukavelenamede yazılı tazminatların hepsinin ticari kazancın tespitinde indirilecek giderler olarak kabul edileceği anlaşılmakta ise de; bu tazminatların hepsinin ticari kazancın tespitinde indirilecek gider olarak kabul edilmemesi gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü; bazı ödemeler kazancın normal icaplarına uygun olmayabilir, veya işletme sahibinin şahsi kusurundan doğmuş olabilir. Bu

ödemelerin sadece mukavelenameye dayandırıldığı için ticari kazançtan indirilmesi mümkün değildir. Y.H.G.K.'nın 25.3.1974 tarih ve E. 975/1013, K: 222 sayılı kararında da "Taraflar akitlerde aktin konusunu ve ceza şartını ve miktarını tayinde serbest iseler de, bu serbestliğin bir sınırı vardır. Cezai şartın miktarı ahlak ve adaba aykırı olursa geçerli olmaz ve ödenmesi istenmez. Bir aktin ahlak ve adaba aykırı olduğu tarafların ve hakimnin öznel görüşlerine değil, doğru ve makul ortalama düşüncelerine göre tespit edilmeli ve değerlendirilmelidir" şeklinde bir görüşe yer verilmiştir.

Bu durumda mukavelenameye (Akite) dayandırılan bir ödemenin gider olarak kabul edilebilmesi için;

— Yapılan ödemelerin elde edilecek kazanç tutarına uygun olması,

— Bu ödemeler objektif hüsnüniyet kaidelerine uygun olmalıdır. Başka bir anlatımla bu ödemeler karşı tarafın mukavelenamede yazılı şartların ihmal edilmediği durumda elde edeceği faydaya eşdeğerde olmalı, yani bu ödemenin fahiş olmaması,

— Yapılan ödemeler bir tarafın gideri kabul edildiğinden karşı tarafın kazancı olarak hasılatı kaydedilmeli, tazminatı hak kazanan tarafın aldığı bu tazminatı belgelendirmesi

gerekir.